

HISTORIE: Květnové povstání českého lidu

- CZ24 News | 2. května 2023

Celou problematiku povstání lze rozdělit do několika etap. Nejdelším obdobím je doba, kdy se v okupačních podmínkách vytvořily síly, které viděly v ozbrojeném povstání cestu, jak přispět k osvobození českého národa. Tehdy se také vytvářely bezprostřední vnější a vnitřní podmínky pro vznik povstání. Trvá do počátku května 1945.

Období od 1. do 5. května lze chápat jako předstupeň celonárodního povstání, kdy dochází k místním vzpourám na Moravě, ve východních a severovýchodních Čechách. Regionální povstání začínají dříve než v Praze, územně s Prahou nesouvisejí, ale radikalizují lid. Již 1. května 1945 začalo povstání v Přerově a v některých obcích přerovského a olomouckého okresu (Horní Moštěnice, Brodek aj). V Brodku zasáhl do boje i německý pancéřový vlak, bojovalo se také v Horní Moštěnici. K protiokupačním akcím došlo také v Dobručicích, Tršicích, Kojetíně a v Tovačově aj. Živelné nadšení bylo umocněno ojedinělým průnikem sovětského tanku do Kozušan. Byl to však jen průzkum. K protiněmeckým demonstracím došlo také v Olomouci, nacisté však dali 17 zadržených Čechů popravit. **Zastřeleni byli i dva občané, kteří si označili auto čs. vlajčkou.**

2. května se těžiště protiokupačních akcí přesunulo do Čech, k akcím došlo v Nymburce a v Poděbradech. Z ilegality vystoupily národní výbory. Přidaly se Poděbrady, Chlumec nad Cidlinou. Poříčany a v Novém Bydžově místní povstalci již odzbrojili německé vojáky. Další protiokupační aktivita se realizovala v Úpici a ve Svatoňovicích. 3. a 4. května se projevilo ohnisko odporu v Rakovníku. **3. května v severovýchodních Čechách v Chuchelné se střetli partyzáni s německými vojáky. V boji padli dva Češi.** Revoluční situace nastala také v Semilech, Turnově, Jilemnici, Nové Pace a v Lomnici nad Popelkou. Přidal se Železný Brod a Rovensko pod Troskami. V Jilemnici zasáhly proti povstání jednotky volkssturmu z Vrchlabí a Vítkovic. V Nové Pace 4. května zasahovala jednotka SS z Milovic, z tankového učiliště.

Dne 2. května byla mezi Čachnovem a Pustou Kamenicí porušena železniční trať, nacisté v odvetu zastřelili pět náhodně zadržených občanů. V Držkově byla 3. května odzbrojena četa německé pracovní služby. Padli dva Češi. V Hájích nad Jizerou se střetl oddíl partyzánů s německou jednotkou. V Bukovině 3. května vznikl povstalecký oddíl (40 mužů) a odzbrojoval místní Němce. V Mrklově se k českým dobrovolníkům přidali i dva Angličané – Earnest Pearce a Harry Lexley, do boje se zapojili též jugoslávský rotmistr Alexander Jovanovič, osvobozený zajatec. Obce Jírkov, Horská Kamenice, Chlístov, Tepeře, získaly zbraně odzbrojením skupin Todtovy organizace.

Dne 3. května odesílá jičínské gestapo do Prahy telegram: „Během odpoledne obyvatelstvo a partyzáni se zbraněmi obsadili Lomnici, Semily a Novou Paku, dobyli různé německé služebny a zřídili protipancéřové a silniční zátarasy. **V Nové Pace bylo odzbrojeno německé četnictvo a volkssturm a jsou v rukou povstalců.** Protože zdejší síly nestačí k potlačení a bojový prostor je v horách a v lesnaté krajině, žádá se odeslání větších sil, motorizovaných jednotek. Pro odstranění silničních zátarasů je třeba těžkých zbraní“.

Německý velitel v Jičíně vyhlásil stanné právo. Ve větších městech (Pardubicích, Hradci Králové, Chrudimi, Náchodě aj.) byly silné německé posádky a předchozím zatýkáním také slabé a decimované síly odboje. V těchto městech došlo jen k demonstracím. V Čechách byla taková situace v 27 městech. Přidával se však venkov a malá venkovská městečka.

4. května se povstání rozšířilo do dalších míst. Partyzáni na Moravě osvobodili Velehrad, vstoupili do Vizovic a ve spojení s místními dobrovolníky zabránili destrukcím továren a mostů. **Do boje včas**

zasáhli také vojáci 4. čs. brigády 1. armádního sboru. 4. a 5. května Češi převzali moc také na Kladně a v okolí. Dopoledne 5. května povstali obyvatelé Plzně ještě předtím, než do města dorazily jednotky 3. americké armády 6. 5. 1945. *)

První ofenziva povstaleckých sil

Charakter ofenzivy mají boje 5. a 6. května v Praze a na českém venkově. Nová fáze nastala 5. května v poledních hodinách po výzvě pražského rozhlasu. Ten se stal inspirátorem pro rozšíření povstání nejen v Praze, ale i mimo hlavní město. Povstalci využili momentu překvapení, zmocnili se zbraní, obsadili pošty, železnice a důležité silniční křižovatky. Německé jednotky zahájily boj o volnost cest, potřebovaly je k ústupu, aby se dostaly do amerického zajetí. Dosud šlo o izolovaná místa povstání, nyní se revoluční vlna spojovala a zahrnovala značnou část Čech. Boj o komunikace byl tvrdý a Praha byla důležitou komunikační křižovatkou. Boj o komunikace vytvářel předpoklady, že německé divize zůstanou v obklíčení sovětských armád.

V českých zemích se povstání rozhořelo ve 37 městech a 240 obcích. K tomu je nutno ještě připočítat partyzánské jednotky, bojující podle taktiky: udeřit a odsunout se. Oddíly českých bojovníků vedené čs. důstojníky spíše bojovaly o pevná místa, města i obce, silniční a železniční mosty apod. Ve všech městech a obcích se ujaly moci národní výbory. Z organizací odboje se staly téměř okamžitě orgány moci.

Obdivuhodná byla rychlost s jakou se vytvářela čs. armáda, mobilizace byla většinou vyhlášována v době od 5. května do 11. května 1945. Do různých oddílů vstoupilo více jak 100 000 mužů a do regulérní armády přibližně stejný počet.

Krise a defenziva povstání

Jakmile se nacisté vzpamatovali z prvního překvapení, snažili se izolovat jednotlivá ohniska povstání (Choceň, Jimramov, Holice) a povstání potlačit, zejména ve směrech komunikačních přesunů. Moment překvapení již přestal působit a ve 47 městech, např. v Hradci Králové, Jičíně, Vysokém Mýtě, Chrudimi, Semilech a jinde, obsazovali ulice, křižovatky, nádraží a pošty, vyhlášovali vyjímecný stav, zajímali rukojmí a vraždili, aby zastrašili české obyvatelstvo.

Strategickou snahou nacistů bylo uvolnit komunikace. Taktickým cílem bylo izolovat od sebe ohniska povstání a nedovolit, aby se vytvořilo souvislé povstalecké území, které by svými akcemi podpořilo Prahu. Především se však, až do 8. května, pokoušeli potlačit povstání v jeho centru, v Praze. Bylo jim jasné, že pád revoluční Prahy by působil negativně i na morální stav celého povstání.

*) Nelze ovšem tvrdit, že by se město osvobodilo samo. Bez americké pomoci by se neudrželo a navíc bylo nutno, aby americká armáda poutala síly německé 7. armády, ustupující od Chebu a Aše do nitra Čech. Stejně tak nelze tvrdit, že některý koncentrační tábor se sám osvobodil. I na území Německa bylo třeba nejprve vytvořit situaci, aby stráž SS utekla a nestřežila tábor. To mohla dosáhnout jen některá spojenecká armáda.

AUTOR: Prof. PhDr. Jiří Frajdl, CSc.

[ZDROJ](#)